

ПЕНЧО СИМОВ
ОТ БУЦАТА ПРЪСТ КЪМ
СВЕТОВНАТА СЛАВА

chitanka.info

„Земя“ не се посочва от критиците като един от върховете в творчеството на Емил Зола; при всеки преглед този роман е засенчван от някой друг — по-ярък, по-популярен — и остава скромно по-назад в дългата поредица от шедеври на плодовития първомайстор на натурализма. Но тъкмо в тази съдба на романа има нещо сродно с характера на самия Зола — чужд на парадния блясък и на славолюбивото себеизтъкване. Всичко това сякаш е предопределено още от фамилното му име. В оригиналното си звучене (баща му произхождал от Венеция) то е Zolla, което на италиански означава буца пръст. Земен по име, Емил Зола до края на живота си остава верен на своето земно вдъхновение и с цялото си творчество страстно доказва наличиостта на патос и поезия в привидната сивота на простите житейски делници.

Емил Зола е роден през 1840 — годината, в която се ражда и Алфонс Доде, а френската литература се обогатява със стихосбирката „Лъчи и сенки“ от Виктор Юго, повестта „Коломба“ от Проспер Мериме и пиесата „Чаша вода“ от Йожен Скриб. Две години по-късно излиза „Позитивистичната философия“ на Огюст Конт — мислителя, който ще окаже решаващо въздействие върху идейното оформяне на Зола. Младият Емил (останал сирак още на седем години) отрано се сблъсква с бедността и с произтичащите от нея трудности и горчивини. Първоначално работи като писар в складове, а сетне като опаковчик в издателство „Ашет“, докато най-сетне през 1866 се отдава изцяло на литературата. Около него с бляскаво великолепие и отчайваща мизерия се редуват рязко противоречивите декори, сред които се разиграва последното действие от трагичния спектакъл на Втората империя. Майсторски пресъздадените от Балзак печалбари са станали още безогледни в своята борба за издигане по обществената стълбица, докато бедният народ се задъхва от непосилен труд. С късогледите си очи Зола успява по-добре от силно зрящите да „види“ бурния общественно-икономически процес в цялата му широта, прониквайки и да най-дребните подробности на стотици сложно преплетени човешки съдби. Това става възможно, благодарение на чудесното съчетание от трудолюбие, работоспособност, наблюдателност и скромност, което не го напуска до края на целия му творчески път. Равносметката е: двадесет романа, издадени в периода между 1871 и 1898 година, които представляват грандиозна епопея на живота във Франция по време на

Втората империя. Тази внушителна фреска, озаглавена „Ругон Макарови“, продължава традицията на славната „Човешка комедия“ от Балзак и на свой ред служи за образец на по-сетнешни автори като Жорж Дюамел, Жюл Ромен, Роже Мартен дю Гар, Ерве Базен и много други романисти във Франция и вън от нея.

Освен това Зола е създал и други, по-малки романови цикли — „Трите града“ и „Четири евангелия“. Автор е и на много разкази („Приказки за Нинон“, „Нови приказки за Нинон“) и на редица пиеси, в които се опитва да възроди театралната традиция на Молиер и Бомарше. Творческото му дело се допълва от цяла поредица темпераментни журналистически изяви.

Още в предговора си към второто издание на романа „Терез Ракен“ Зола определя своя художествен метод и обявява принадлежността си към „групата писатели-натуралисти“. Възникването и разцветът на натурализма във Франция обикновено се разглеждат във връзка с големите тогавашни успехи на естествознанието, които внушили на писателите доверие към научните методи на познание и убеденост, че науката ще спаси литературата от романтически заблуди, ще ѝ помогне да изпълнява основната си задача: да изучава съвременния живот. Гюстав Флобер, който отхвърлял названието „натурализъм“, днес се сочи като предтеча на това литературно направление, чиито творчески домогвания изразил с пределна яснота: „Убеден съм, че голямото изкуство трябва да бъде научно и безлично“. А в дневника на братя Гонкур веруюто на натуралистите е изразено така: „Съвременният роман се прави от документи — разказани или «взети от натура» — тъй както историята се прави от писмени документи. Историците са разказвачи на миналото, романистите са разказвачи на настоящето.“ Самият Зола многократно и подробно е разглеждал въпроси във връзка с натурализма и с литературната теория въобще например в „Експерименталният роман“ (1880), „Романистите-натуралисти“ (1881), „Литературни документи“ (1881). Неговите изказвания синтезират домогванията на новата школа и най-убедително изразяват същността ѝ. Нейна философска основа е позитивизмът на Огюст Конт, към който се прибавят естетическите теории на Иполит Тен. Авторът на „Земя“ сочи за свой учител и прочутия френски физиолог Клод Бернар — пионер на експерименталния метод в биологичните

дисциплини. Обобщавайки разбиранията си за художествения метод на писателя, Зола пише: „Аз не искам да решавам, като Балзак, какъв трябва да бъде човешкият живот, не искам да съм политик, философ, моралист... Картината, която рисувам, е обикновен анализ на късче от действителността — такава, каквата е.“

Огромното творчество на Емил Зола наистина хармонира с теоретичните му позиции и се разглежда като най-ярка изява на натурализма. Но като всеки голям творец и Зола не може да се вмести напълно в рамките на едно литературно направление — многостранността и широкият обхват на таланта преливат извън предварително начертаните схеми и поднасят на читателите нещо повече от онова, към което се е стремил самият автор. Тази констатация се потвърждава и от романа „Земя“.

Петнадесети по ред в цикъла за семейството Ругон-Макар, романът „Земя“ излиза от печат в 1887 година (интересно е да се отбележи, че още през същата година е бил издаден и в Москва на руски). В него писателят разкрива дълбоките социални корени на психологията на селянина-собственик. И това става не само с точно възпроизвеждане на действителността, за каквото претендират теоретичните изявления на натуралистите, но и със страстно вникване в причините и следствията на обществената неправда, с пламенно вживяване в чувствения живот на героите, с предубедено рисуване на природни картини, от които блика могъщ лиризм.

„Земя“ е един от романите, в които проличава своеобразното противоречие в творчеството на писателя. Защото въпреки своите амбиции за научна строгост, перото на Зола често се понася на крилете на едно почти романтическо въображение, силата на таланта му засилва и уголемява сблъсъците и образите, обикновената действителност се превръща в грандиозен сън, или дори кошмар, в който земята е огромно и ужасяващо същество със свой живот. Както една мина или един парижки магазин, или един локомотив в други книги на писателя могат да страдат, да заплашват, да поглъщат, така и широката равнина тук диша, расте, бушува и взима решаващо участие в действието. Пред нея образите на отделните селяни наистина изглеждат донякъде еднозначни. Може би Жюл Льомерт е бил прав, когато е писал, че „Зола великолепно успява да вдъхне на нещата онзи душевен трепет, който частично отнема на хората“.

В миналото много е писано за „тромавия“ стил на Емил Зола и особено за „грубия“ му език. Днес, на фона на промените, характерни за съвременната литература, упреците от този род изглеждат съвсем неуместни. В замяна на това изминалото време дава все по-големи възможности да се оцени огромното влияние, което творчеството на Емил Зола е оказало на бележити романисти от различни страни. Писатели като Лев Толстой, Бърнард Шоу и Томас Ман изрично подчертават световното му значение, Анатол Франс го нарича „етап в съзнанието на човечеството“, а Максим Горки пише, че „по романите на Емил Зола може да се изучи цялата му епоха“.

Но когато се споменава за световната слава и значение на Емил Зола, непременно трябва да се изтъкне на първо място неговата роля в така наречената „афера Драйфус“. Защото този, който в романите си искал да прави разрез на действителността с безстрастното безразличие на хладнокръвен хирург, се оказал най-темпераментният и най-пламенен борец за правда във Франция през последните години на деветнадесети век. Малко са случаите в историята на човечеството, когато някой писател тъй дръзко и самопожертвователно се е хвърлял в безпощадна схватка със силните на деня, готов на всичко в името на справедливостта. Зола наистина залага на карта всичко, когато се обръща към тогавашния президент на републиката със знаменитото си писмо, започващо с „Аз обвинявам!“. Неговата атака е насочена срещу някои от свещените и неприкосновени устои на буржоазната държава, но той не се поколебава нито за миг. Борбата продължава месеци и дори години и струва много скъпо на писателя, но накрая правдата тържествува: невинният е оправдан и цял свят приветствува Емил Зола като негов спасител.

Тази необичайно ярка изява на будна гражданска съвест (Жюл Гед я нарича „най-големият революционен акт на нашето време“) поставя Зола в първите редици на прогресивните хора от онази епоха и превръща биографията му в прекрасен пример за следващите поколения от писатели. Именно тя придава допълнителен блясък на цялото негово творчество и му отрежда място в Пантеона на великите французи.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.